

Christian 9. – Margrethe 2.

det glücksborgske
kongehus

Stamtavle over Det Glücksborgske Kongehus

margrethe 2.
Danmarks dronning 1972
1940
Gift 1967 med **henrik**
Greve Henri de Laborde de Monpezat 1934
Børn
frederik f.1968. Kronprins
joachim f. 1969.
Gift med Alexandra Manly f. 1964

frederik 9.
Konge til Danmark 1947
1899-1972
Gift 1935 med **ingrid**
Prinsesse af Sverige 1910-2000
Børn
margrethe f. 1940. Tronfølger 1953
benedikte f. 1944.
anne-marie f. 1946.

christian 10.
Konge til Danmark 1912
1870-1947
Gift 1898 med **alexandrine**
Hertuinde af Mecklenburg-Schwerin 1879-1952
Børn
frederik f. 1899-1972. Kronprins
knud f. 1900-1976

frederik 8.
Konge til Danmark 1906
1843-1912
Gift 1869 med **lovisa**
Prinsesse af Sverige 1851-1926
Børn
christian f. 1870-1947. Kronprins
carl f. 1872-1957
louise f. 1875-1906
harald f. 1876-1949
ingeborg f. 1878-1958
thyra f. 1880-1945
gustav f. 1887-1944
dagmar f. 1890-1961

christian 9.
Prins af Glücksborg.
Konge til Danmark 1863
1818-1906
oldebarn på mødrene side af Kong Frederik 5.
Gift 1842 med **louise**
Prinsesse af Hessen-Kassel 1817-1898
oldebarn på mødrene side af Kong Frederik 5.
Børn
frederik f. 1843-1912. Kronprins
alexandra f. 1844-1925
vilhelm f. 1845-1913
dagmar f. 1847-1928
thyra f. 1853-1933
valdemar f. 1858-1939

Amalienborg

Museet i Christian 8.s Palæ på Amalienborg åbnede i 1994 og omhandler Det Glücksborgske Kongehus' historie fra Christian 9. (1863) til i dag. Det viser den kongelige families daglige omgivelser gennem fire generationer til museets seneste erhvervelse, Frederik 9.s arbejdsværelse, som museet blev udvidet med i 1999 i anledning af 100-års dagen for kongens fødsel.

Det Glücksborgske Kongehus

Udstillingerne på Amalienborg dækker perioden efter 1863, og det centrale tema i omvisningerne er forholdet mellem den konstitutionelle kongemagt og det nye demokrati. Ganske vist var der indført demokrati i Danmark med grundloven i 1849, men det tog lang tid, inden forståelsen af, hvad det indebar, var trængt ind i alle befolkningslag. Nok var kongen ikke længere enevældig, men enevældens former prægede alligevel kongehuset og samfundet langt ind i det næste århundrede. Begivenhederne i løbet af de forskellige monarkers regeringstid og deres personlige historie afspejler kongehusets udvikling mod en mindre politisk og mere repræsentativ funktion i samfundet gennem de sidste 150 år.

Arvinger til den danske trone Christian 9. 1818-1863-1906

Under Frederik 7. stod det klart, at den oldenborgske kongeslæggt ville uddø, og der ville blive problemer med arvefølgen. Danmarks konge var tillige hertug af Slesvig-Holsten, så arvefølgen var derfor ikke kun et nationalt anliggende. Der herskede forskellige arvefølger

Fire generationer.
Christian 9.,
kronprins Frederik (8.),
prins Christian (10.) og
prins Frederik (9.).

ler for kongeriget og for hertugdømmerne, og der skulle findes en tronfølger, der opfyldte arve reglerne begge steder. Det gav stormagterne rig lejlighed til at blande sig i tronfølgesagen, navnlig da den russiske zar havde arveret til Holsten. Forholdet mellem danske og tyske i de sydlige hertugdømmer var efter Napoleonskrigene og revolutionerne rundt om i Europa i 1840'erne meget spændt. Det tysksindede flertal krævede national selvbestemmelse, og støttet af Det Tyske Forbund udbød der borgerkrig, Treårskrigen i 1848-50, som Danmark kun vandt efter stormagter-

nes indgriben. Helstaten (kongeriget og hertugdømmerne) blev genetableret, men med en befolkningsgruppe i Holsten, som følte sig undertvunget af et fremmed dansk herredømme. Det var således i en national og politisk brydningstid, at den danske tronfølge skulle afgøres. Forhandlingerne var langvarige, men endelig blev én af hertugen af Glücksborgs sønner, Christian (9.), valgt som dansk tronfølger i 1852 med den russiske zars accept.

Christian, født i 1818, var ud af en søskendeflok på 10, og han havde 5 ældre søstre og brødre.

Portræt af Christian 9. og dronning Louise som yngre, malet i 1850'erne af August Schiøtt.

Hans far, prins Wilhem, var født hertug af Holstein-Beck, som var en sidegren til Det Oldenborgske Kongehus, og Wilhem blev i 1825 gjort til hertug af Glücksborg af den danske konge Frederik 6., som han var i familie med. Frederik 6.s dronning Marie var søster til Christians mor Louise Caroline, og han blev som 14-årig hentet til København og opdraget hos det danske kongepar, som måske allerede så en kommende tronfølger i ham. Christian giftede sig i 1842 med Frederik 7.s kusine Louise, og deres børn ville blive arveberettigede gennem ham til hertugdømmerne og gennem hende til det danske kongerige.

Udover Christian (9.) var der tre andre kandidater til tronen. Det var Prins Friedrich, bror til Christians kone Louise, samt den augustenburgske hertugfamilie. Augustenborgerne var tysksindede og havde sluttet sig til oprørerne under Treårskrigen. Deres chance for at bestige tronen var derfor lille. Prins Friedrich

havde i 1853 giftet sig med en preussisk prinsesse, og han forlod Danmark i 1864. Efter aftale med den russiske zar overførte Friedrich sin arveret til tronen til sin søster Louise, som herefter gav den videre til sin mand Christian.

Endelig var der Christian 8.s bror prins Ferdinand, gift med Frederik 6.s datter Caroline. Christian 8. havde gjort sin bror til arveprins, men heller ikke her kunne man forvente arvinger. Ægteparret var barnløst på fjortende år.

Arving til en krig

Christian 9. arvede et monarki efter Frederik 7., der efter afslutningen af Treårskrigen i det ydre lignede det, der havde eksisteret før 1848. Det var kongeriget Danmark og hertugdømmet Slesvig og de to tyske forbundslande Holsten og Lauenborg, der var medlemmer af Det Tyske Forbund. Fredsaftalen efter Treårskrigen var blevet trumfet igennem af stormagterne for at sikre, at hertugdømmerne

forblev danske for ikke at forrykke magtbalancen på kontinentet; Det Tyske Forbund, som bestod af 39 tyske stater, skulle ikke vokse sig større. Mange danskere var imidlertid imod denne Helstatstanke og ønskede ikke Holsten som en del af Danmark med den begrundelse, at Holsten primært var tysk.

De toneangivende national-liberale politikere agiterede for, at Slesvig ned til Ejderen skulle forenes med kongeriget, og en stor del af befolkningen stod bag dem. I 1863 fremsatte de nationalliberale et forfatningsforslag, Novemberforfatningen, der gav Holsten sin egen forfatning, mens kongeriget og Slesvig ville blive forenet i en fælles forfatning. Det stred fuldstændigt mod aftalerne med stormagterne, og det vidste man godt, men håbede på støtte fra de nordiske lande. Den nye forfatning manglede kun Frederik 7.s underskrift for at træde i kraft, da han døde på en rejse i Slesvig den 15. november 1863. Christian 9.

vægrede sig ved at skrive under på forfatningen, da de to hertugdømmer ville blive adskilt med den nye forfatning. Han var blevet valgt som tronfølger til Helstaten og frygtede, at krig ville blive resultatet. Befolkningen demonstrerede uden for hans vinduer og råbte »Ned med Kongen« og »Kom så med svaret! Ja eller nej!«. Til sidst skrev han under. Tyskland vedtog at sende tropper til Holsten, hvis Danmark fastholdt forfatningen. Stormagterne forsøgte at få Danmark til at trække forfatningen tilbage, men den nationalliberale regering gav sig ikke. Forfatningen trådte i kraft i januar 1864, og krigen var en kendsgerning. Danmark tabte hertugdømmerne Slesvig-Holsten og Lauenborg, og det var et tab på 1/5 af Danmarks areal og ca. 1 million indbyggere.

Indre opgør

Christian 9. kunne efter krigen i 1864 se frem til en regeringsperiode uden de helt store udenrigspolitiske forviklinger, og i de 43 år, han regerede Danmark, kom han aldrig til at føre krig mere. Indenrigspolitisk var hans regeringstid begyndt i bevidst modsætning til de ledende nationalliberale politikere, og efter krigen ønskede han at skaffe sig tryghed ved at støtte sig til landets storgodsejere, der trådte frem som en ny politisk magtfaktor.

Med Junigrundloven af 1849 var der indført demokrati i Danmark og et konstitutionelt monarki med en folkevalgt Rigsdag bestående af et Folketing og et Landsting. Valgret til Folketinget havde alle mænd, der var fyldt 30 år og havde egen husstand. Til Landstinget var der indirekte valg, og her skulle man være over 40 år og have en høj indtægt for at være valgbar. Det udelukkede tjenestefolk, tyende i byerne og på landet, samt fattige, der modtog offentlige almisser. Kvinder havde slet ikke valgret.

Portræt af Christian 9., malet af H. Olrik i 1871.

Efter nederlaget i 1864 var de politiske forhold ekstremt udviklede. Der eksisterede i realiteten to forfatninger, Junigrundloven af 1849, som kun var gældende for kongeriget, og fællesforfatningen fra 1863 (Novemberforfatningen) for kongeriget og de tabte områder.

Kampen om en ny forfatning kom til at stå mellem de liberale bondevenner og de reaktionære godsejere, og den blev bitter. De liberale kræfter tabte kampen, og det blev et tilbageskridt for demokratiet, da et flertal af landets befolkning ikke opnåede stemmeret. Den nye forfatning blev vedtaget i 1866 og havde en Rigsdag

med to kamre, hvor de udviklede valgeregler til Landstinget sikrede et solidt konservativt flertal med et stærkt islet af storgodsejere. Folketinget og de folkevalgte var i realiteten sat ud af spillet, så længe kongen, regeringen og Landstinget var enige.

Det blev indledningen til 20-30 års bitter forfatningskamp i dansk politik. De Konservative i Landstinget støttede kongens ret til at vælge sine ministre uanset vælgerflertal, og Venstre svarede igen med at blokere for finansloven. De Konservative og Venstre styrede lige mod en politisk konfrontation, som førte til en serie

Christian 9., dronning Louise, zar Alexander 3. m.fl., Fredensborg. 1883.

af provisoriske love (nødlove uden om Folketinget), som Estrup-regeringen udstedte som svar på Folketingets krav om magten. I 1894 blev der endelig sat punktum for provisorielovgivningen, og finansloven blev vedtaget på ordinær vis. I 1901 var der folketingsvalg, Venstre vandt stort og skulle for første gang danne regering – Danmarks første bonderegering. Da enevælden blev afskaffet i 1849, fik Danmark folkestyre, men det tog 53 år, inden parlamentarisme blev anerkendt som grundlag for regeringsdannelse og -afgang.

Forfatningskampen kom til at præge Christian 9.s lange regeringstid, indtil parlamentarismen blev indført som princip ved systemskiftet i 1901. Christian 9. forstod nok aldrig folkestyrets idé og havde svært ved at forstå de strømninger om folkets suve-

rænitet, der prægede Europa i denne periode. Hans ideal var snarest Frederik 6. og den oplyste enevælde, og han følte sig tryk blandt sine godsejermestre og den snævre kreds af hoffolk og adelige. Mest af alt var han optaget af sit blomstrende familieliv og de hyppige besøg fra Europas fornemme fyrstehoffer.

Europas svigerforældre

I sine sidste år blev Christian 9. en afholdt konge omgærdet af respekt og popularitet. Et af hans største aktiver var hans forbilledlige ægteskab med dronning Louise; deres forhold afspejlede victorianismens idealer om kernefamilien, og især de smukke døtres ægteskaber kastede glans over et indskrumpet Danmark. I 1863 ægtede Alexandra den engelske tronfølger Edward (7.), og få måneder senere blev Christian 9.s

ungste søn prins Vilhelm valgt til konge af Grækenland under navnet Georg 1. 1866 ægtede Dagmar den russiske tronfølger, den senere Alexander 3. Tronfølgeren Frederik (8.) giftede sig med Lovisa af Sverige-Norge, et parti, der glædede de mange tilhængere af skandinavismen. De to yngste børns ægteskaber var knap så glansfulde – Thyra ægtede hertugen af Cumberland (arving til Hannover som nu var indlemmet i Preussen), og Valdemar ægtede Marie af Orléans og knyttede dermed forbindelsen til de franske Bourbon'ere. Christian 9. og Dronning Louise fik på grund af børnenes vellykkede ægteskaber med europæiske konge- og fyrstehuse tilnavnet Europas svigerforældre.

Fredensborg Slot blev i næsten et kvart århundrede det mest internationale hof i Europa, når døtre og sønner vendte hjem fra

Christian 9.s arbejdsværelse.

udlandet med deres ægtefæller og børn for at holde sommerferie med forældrene. Fredensborgdagene var kendte i hele Europa, og datiden tillagde dem stor politisk betydning. Den tyske kansler Bismarck kaldte Fredensborg for Europas Flüstergalleri (hviskegalleri), men der findes ingen beviser for, at der blev indgået politiske alliancer, når familien mødtes. – Fredensborgdagene var sandsynligvis mest ferie for hele familien og var også et udtryk for Christian 9.s tro på, at de internationale fyrsteægteskaber ville medføre en politisk afspænding i Europa.

Christian 9.s arbejdsværelse var indrettet efter klunketidens smag med et overflod af ting. Værelset rummer foruden det store bogskab med det danske rigsvåben på toppen, små skabe, borde, opsatser og armstole med

gyldenlæderbetræk, hvis mønster går igen i væggenes tapeter.

Møblerne er af egetræ og står i en lys gullig farve og med blankpoleret overflade. Skrivebordet er dækket af rækker af fotografier af familie og venner. Klunketiden yndede en blanding af nyt og gammelt, og den store mængde af ting skyldes utvivlsomt industrialismens masseproduktion og opfindelsen af fotografiet. Glücksborgerne havde været begejstrede for det nye medie fra første færd, og fotografier blev familiens foretrukne gave til Christian 9. En lille våbensamling og forhovene fra Christian 9.s rideheste fortæller om hans interesser. Værelset er dog helliget familien, det kan man se i de mange portrætter og fotografier af familien og de mange gaver fra børn og børnebørn.

Den glemte konge Frederik 8. 1843-1906-1912

Frederik (8.) kom til at vente 43 lange år, inden han blev konge i 1906 for så kun at regere i 6 år. Han måtte se sin bror Vilhelm (Georg 1.) blive konge af Grækenland i 1863 og sin næstældste søn Carl (Haakon 7.) valgt til konge af Norge, året før han selv blev konge. Han blev uddannet som officer, og som kronprins besøgte han de vigtigste europæiske hoffer. Han læste som den første prins i Danmarkshistorien statskundskab i Oxford og fik gennem svogeren Edward (7.) kendskab til engelsk samfundsliv og statskik. Det gav ham en mere liberal og civil tankegang i modsætning til faderen og senere sønnen Christian 10. I 1869 stod brylluppet med Lovisa. Parret følte et stort socialt ansvar, dronning Lovisa

Portræt af Frederik 8., malet af Otto Bache i 1909.

udøvede en omfattende social velgørenhed, og de havde fælles litterære og kunstneriske interesser.

I sin lange kronprinsetid, hvor faderen bevidst holdt ham uden for al indflydelse, fulgte Frederik ivrigt med i samtidens sociale, politiske og kulturelle debat, og hans interesser spændte fra reformer af fængselsvæsenet til Danmarks deltagelse i de store Verdensudstillinger, fra møder i Videnskaberne Selskab til Rigsdagens forhandlinger. Han udtrykte sine politiske meninger i læserbreve gennem dagspressen, der bragte dem under et let gennemskueligt pseudonym.

Frederik havde også langt tidligere end faderen været indstillet

på, at udgangen på forfatningsstriden måtte blive en anerkendelse af parlamentarismen, og han samarbejdede gnidningsfrit med de første Venstre-regeringer. Alligevel blev hans korte regeringstid en personlig skuffelse. Hans forsøg på at arbejde for Islands selvstændighed i en personalunion med Danmark mislykkedes, og da den tidligere justitsminister Alberti tilstod svindel for et svimlende beløb, ramte skandalen også kongen og dermed indirekte systemskiftet.

Frederik 8. døde i Hamburg 1912 efter et hjerteslag.

Frederik 8.s arbejdsværelse er en rekonstruktion efter en serie af fotografier fra o. 1894 og er et af Danmark fineste og helstøbte rum i nyrenæssance. Værelset er indrettet med egetræspaneler med imiteret gyldenlæder i væg-felterne og rigt udskårne møbler udført i mørktbejdet eg. Langs væggene står skabe og kister til kongens omfattende samling af nips, fotografier og den store samling af sølvtøj og glas. Frederik 8. gav rummet et nationalt indhold med Det Oldenborgske Kongehus' farver, rødt og gult i gardinerne og i kvasterne på de langskafede hellebarder omkring dørene. På bordet i midten af rummet stod en statuette af Christian 4., helten blandt de danske konger. Ridderstemningen fuldendtes af kaminskærmen og væggenes lampetskjolde i blankpoleret messing. Brugen af den Oldenborgske families farver, rød og gul, var bevidst og skulle understrege kontinuiteten i kongehuset – trods skift af familiegren.

Frederik 8.s arbejdsværelse.

*Den konservative konge
Christian 10. 1870-1912-1947*

Frederik 8.s ældste søn Christian (10.) blev konge i 1912. Han var en militærets mand, ligesom sin farfar, eller som han selv sagde: »Soldat med liv og sjæl.« Det ses tydeligt i hans arbejdsværelse, at hans interesser var af en national og militær karakter. Værelset er præget af nationale symboler som Holger Danske, Dannebrog, malerier af den danske natur, militære symboler som sabler og lystager lavet af bajonetter og granater. Han blev matematisk-naturvidenskabelig student i 1889, den første i familien, og fik en militær uddannelse. Den militære side afspejlede sig i hans fremtræden og prægede hans hof gennem et stramt ceremoniel, men han havde også en mere følsom side under den bryske facade. Han holdt af musik og var en meget læsende mand, hvad få uden for familien vidste. I 1898 ægtede han prinsesse Alexandrine

Christian 10.

*Christian 10.s
arbejdsværelse.*

Christian 10. Genforeningen med Sønderjylland 1920.

af Mecklenborg-Schwerin, og de fik to sønner, Frederik (9.) og Knud. Som konge arvede han to store uløste problemer; en grundlovsrevision og en nyordning af forsvaret, der kunne få betydning for landets neutralitet under et kommende stormagtsopgør. Kongen og Landstinget havde en betydelig indflydelse på landets politik, og en lovrevision ville medføre en indskrænkning af deres magt. Efter et valg til Folketinget i 1915 vedtog man forslaget til en ny grundlov, der også gav kvinder og tyende del i den almindelige valgret, som kom til at gælde for begge ting. Valgretsalderen til Landstinget blev sat til 35 år, mens den til Folketinget skulle nedsættes over en årrække til 25 år. Endvidere blev der indføjet et krav om folkeafstemninger i forbindelse med fremtidige ændringer af grundloven, hvor et flertal og mindst 45% af samtlige vælgere skulle stemme for en ændring. Ingen af partierne havde

under forhandlingerne krævet en grundlovsfæstelse af det parlamentariske princip; der skulle en regeringskrise og en ny politisk kultur til. Den 5. juni skrev kongen under på den anden junigrundlov, og kvinderne takkede kongen med et fakkeltog til Amalienborg. I sit svar betonedede han dog, at kvindernes plads stadigvæk var i hjemmene.

Påskekrisen

Christian 10. var vokset op under forfatningskampen inden systemskiftet i 1901, og hans forbillede var nok snarere Christian 9. end faderen Frederik 8. Hans samarbejde med de siddende regeringer forløb ikke uden gnidninger, og ved forskellige lejligheder måtte kongens omgivelser minde ham om parlamentarismens grundregler, selv om kongen tidligere havde udtalt, at han ikke ville udnevne et ministerium, der ikke var i overensstemmelse med Folketingets flertal. Påskekrisen i marts

1920 viste, at han måske ikke helt selv havde forstået rækkevidden af sin udtalelse.

Efter det tyske nederlag i den 1. verdenskrig blev en genforening med Sønderjylland mulig.

Valget stod imellem en genforening, der respekterede en folkeafstemning efter principper om national selvbestemmelse, eller en genforening, der inddrog større dele af de tabte områder. Der skulle stemmes i 3 zoner, og Flensborgs fremtid blev det helt store stridsspørgsmål. Byen havde stemt tysk ved afstemningerne, men den såkaldte Flensborgskreds ønskede til trods herfor Flensborg tilbage til Danmark. Ministeriet Zahle støttede nationalitetsprincippet og ville ikke arbejde aktivt for Flensborgsagen. Der blev rejst krav om valg, og ministeriets parlamentaristiske grundlag så ud til at vakle. På et møde mellem kongen og Zahle den 29. marts blev stemningen så spændt, at kongen endte med at

afskedige ministeriet. Det var et klart brud på parlamentarismen. Reaktionerne var blandede, men socialdemokraterne var ikke i tvivl. »Kongen begår statskup.« Under truslen om generalstrejke bøjede kongen sig, og den 10. juni 1920 kunne kongen ride ind i et Sønderjylland, der frivilligt var blevet dansk.

Hele forløbet havde vist den risiko, der var forbundet med ikke at følge de uskrevne parlamentariske regler, og kongen opbyggede efter krisen i mellemkrigsårene et udmærket forhold til de folkevalgte politikere.

Krigen havde bragt store sociale og økonomiske ændringer med sig, og behovet for reformer meldte sig. Den store lensafløsning i 1919 afskaffede de store jordejeres privilegier, og staten gik mere aktivt ind i samfundslivet. Socialdemokratiet dannede sin første regering i 1924, hvor kongen og ministeriet Stauning med tiden fik et godt samarbejde.

I mellemkrigstiden blev kongefamilien stadig mere populær i befolkningen bl.a. ved besøg rundt om i landet. Christian 10.s og dronning Alexandrines familieliv, deres børns ægteskaber og børnebørnene modsvarede folks forventninger. Medvirkende til denne åbning mod samfundet var uden tvivl de ny massemedier som radio og ugepressen. Kongens flid og korrekte optræden i en række situationer helt op til den 2. verdenskrig medvirkede til, at han efterhånden kom til at fremstå som et nationalt samlingsmærke.

2. verdenskrig og besættelsen

I Christian 10.s eftermæle står hans rolle som nationalt samlingsymbol under 2. verdenskrig meget centralt. Christian 10. blev et symbol på nationens sammenhold, og hans daglige rideture i København fik en meget stor psykologisk betydning for befolkningen. Den ridende konge efterfulgt

Christian 10. og dronning Alexandrine med sønner.

af københavnske cyklister blev et populært motiv på bl.a. konfirmationstelegrammer. På Christian 10.s 70-årsdag udsendtes en særlig kongesangbog, finansieret anonymt af institutioner og private. I det hele taget gav fødselsdagen over alt i landet anledning til nationale manifestationer.

Vigtigst for Tysklands besættelse af Danmark den 9. april 1940 var indtagelsen af København, Rigsdagen og Amalienborg. Tidligt om morgenen blev Københavns garnison med undtagelse af Livgarden overrumplet af de tyske soldater, og der opstod ildkamp med gardens vagthold. Tidligt samme morgen nedkastede tyske bombefly flyveblade over København, der forklarede, hvorfor det var nødvendigt at besætte landet. Tyskerne ønskede et øjeblikkeligt svar på, om landet ville opgive al

modstand, og et møde mellem kongen, de militære chefer og medlemmer af regeringen blev arrangeret. På trods af, at Christian 10. var imod at kapitulere uden videre – hvordan ville både udlandet og befolkningen se på det – var han som konstitutionel monark nødsaget til at følge sine ministres råd. Det var en stor trøst og et lyspunkt for befolkningen, da kronprinseparret, kronprinsesse Ingrid og kronprins Frederik, på ugedagen efter den tyske besættelse fik en lille datter, den kommende dronning Margrethe. I 1935 var kronprins Frederik blevet gift i Stockholm med den svenske prinsesse Ingrid, datter af Sveriges kommende konge, Gustav 6. Adolf, og umiddelbart efter flyttede parret ind på Amalienborg, hvor kronprinsessen hurtigt vandt stor popularitet i befolkningen.

Frederik 9.s arbejdsværelse.

Demokratisering af kongehuset – fra en politisk til en repræsentativ rolle

Frederik 9. 1899-1947-1972

Frederik 9., født i 1899, var den ældste søn af Christian 10. og dronning Alexandrine. Frederik og broderen Knud blev efter forældrenes ønske undervist som andre børn, men skolegangen foregik på Amalienborg. Kronprinsen fik sin uddannelse i søværnet og arbejdede sig op i graderne, indtil han som konge blev admiral og general, øverstbefalende i flåden og hæren. Trods den militære karriere kom han aldrig til at fremstå lige så militær og konservativ i sin fremtoning som sin fader; hans mange tatoveringer og hans glæde ved at tale med jævne folk afspejlede hans afslappede holdning. Malerierne med skibs- og havmotiver i hans arbejdsværelse vidner også om kongens store kærlighed til søen, og man gav ham kælenavnet »Sejlerkongen«.

Den opblødning af de kulturelle skel mellem befolkningen og kongehuset, der var kendetegnende for denne periode, blev ikke mindst båret frem af kongeparrets personligheder. De gav deres døtre en opdragelse, hvor den stive hofetikette og den gamle sociale struktur imellem familie-

medlemmerne blev erstattet af nye normer og adfærd. Det betød et mere intimt samvær og en større nærhed mellem forældre og børn – en opdragelse der lå langt fra den, som Frederik 9. havde fået af sine egne forældre, Christian 10. og dronning Alexandrine. Det var det hyggelige familieliv, som befolkningen forbandt med regentparret, hvor kongen blev kendt for at omtale dronningen og de tre prinsesser som »konen og ungerne«. I fjernsynet fik man et kig ind i parrets dagligstue, hvor familieidyllen herskede – med aftente og prinsesserne legende på gulvet.

Frederik 9.s regeringstid var udramatisk i modsætning til faderen Christian 10.s, som havde oplevet Genforeningen, to verdenskrige og Påskekrisisens politiske storm. Som ung havde han studeret statsret, deltaget i Statsrådets møder og været med til at træffe vigtige beslutninger under 2. verdenskrig. Han var derfor ikke ukendt med kongens rolle i et parlamentarisk demokrati.

Man kan sige, at Frederik 9. blev kongen, der trak kongehuset ud af enevældens skygge og etablerede et forhold mellem konge og folk, som ligger tæt på det, vi kender i dag. Frederik 9. var helt bevidst om en konges rolle i et

moderne parlamentarisk demokrati, som han fuldt ud accepterede. Dette siger noget om hans karakter, men lige så meget om tidens politiske kultur. Frederik 9. var født i en tid, hvor der var forståelse for nye tider og skikke.

Af Frederik 9.s arbejdsværelse fremgår det, hvordan kongeparrets moderne holdning slår igennem i indretningen af deres hjem – det er dronning Ingrid's personlige præg, der gør sig gældende. Dronningen blev kendt for sin lyse indretningsstil, der står i kontrast til de andre arbejdsværelses mere tunge, mørke stil, som stemningsmæssigt repræsenterer tider, der hører snarere det 19. end det 20. århundrede til. Udover det obligatoriske flygel (som et udtryk for Frederik 9.s store musikalske interesse stod der flygeler i næsten alle hans værelser), vidner eksempelvis pibebordet om den enkle, borgerlige 50'er-60'erstil, som man kunne finde rundt omkring i de danske hjem. Åbner man bordet, rummer det en del af kongens enorme pibesamling og et stort sølvaskebæger. På skrivebordet, som han fik på sin 60-årsdag, kan man finde skibsmodeller blandt de mange småting, som fortæller om hans mange andre interesser.

Frederik 9.

*Dronning Ingrid,
indsat i rammen, foto af
Frederik 9. med sine tre
døtre som unge piger.*

Grundloven 1953

Allerede i 1946 havde de politiske partier taget fat på en revision af grundloven, som bl.a. havde verdens højeste valgrets alder. I erkendelse af den indsats, ungdommen havde ydet under 2. verdenskrig, skulle den have del i det parlamentariske arbejde. Revisionen af grundloven i 1953 var mest af alt en slags ajourføring; den udvikling i det politiske liv og den politiske kultur, som havde fundet sted siden 1849, skulle skrives ind i paragrafferne. Kongemagten havde ændret sig fra Christian 9.s regeringsperiode, hvor kongen var politisk aktiv, til Christian 10.s og især Frederik 9.s regeringsperioder, hvor kongen blev en repræsentativ, symbolsk figur. Det danske samfund i 1849 og 1953 var to helt forskellige samfund, som fordrede væsensforskellige grundlove og kongeroller.

Grundlovsændringen indeholdt forslag om at nedsætte valgrets alderen til 23 år og afskaffelse af Landstinget, som var en forældet institution, skabt for at give rige borgere større indflydelse. Et andet ønske i forbindelse med en grundlovsændring var en ændring af tronfølge loven, så hvervet som landets regent også kunne varetages af kvinder. Det var den almindelige opfattelse, at det var forslaget om kvindelig arvefølge, der sikrede det endelige ja til den nye grundlov, som den 28. maj 1953 blev vedtaget ved en folkeafstemning. Forslaget om en ændret arvefølge var rejst allerede i 1946 og havde vundet tilslutning hos Venstre, Socialdemokratiet og de Radikale. Men de Konservative mente, at en yngre søn skulle gå forud for en ældre datter under henvisning til traditionernes værdi. De Konservative vandt diskussionen, en prinsesse kunne blive tronfølger, såfremt hun ingen brødre fik.

Den nye grundlov indeholdt alle tre forslag, og parlamentarisk

Dronning Margrethe 2.

men blev grundlovssikret. Siden Påskekrisen havde det været skik, at regeringen ikke måtte komme i mindretal i afgørende spørgsmål uden at gå af eller udskrive valg, og at et afgående ministerium skulle blive siddende, til et nyt var udpeget. Nu blev denne statskik skrevet ind i paragrafferne. Endvidere kom der en virkelig nyskabelse, det var *Ombudsmandsinstitutionen*, som skulle varetage borgernes rettigheder i forhold til den lovgivende magt.

Den 5. juni 1953 satte Frederik 9. sin underskrift på den nye grundlov, og kongens politiske magt var stort set afskaffet, kongen står nu over og uden for politik.

I dag

Frederik 9. døde i 1972, og dronning Margrethe 2. efterfulgte ham som den første kvindelige regent i flere hundrede år; den første siden middelalderens Margrete 1. Trods de mange ændringer, der siden er sket i samfundet, er kongehusets position i de sidste tredive år snarere blevet yderligere befæstet end

berørt af disse ændringer. Den ligefremhed og gensidige respekt, som herskede mellem regenten og folket på Frederik 9.s tid, er kun blevet mere udtalt, og dronningen behersker den vanskelige balance mellem kongelig værdighed og ønsket om folkelighed. Dronningens rolle som konstitutionel monark uden politisk indflydelse, men med symbolsk værdi, kommer måske stærkest til udtryk i hendes nytårstaler, som ofte danner baggrund for diskussioner om kongehusets ret til at udtale sig om samfundsanliggender. Dronningens repræsentative og symbolske rolle ser vi, når hun rejser rundt i verden for at mødes med andre landes statsoverhoveder og ved regentparrets rejser rundt i landet, når dronningen åbner udstillinger og modtager befolkningens hyldest på fødselsdage eller jubilæer – og i den store interesse, hvormed mange danskere intenst følger kongehusets begivenheder og fester, når disse vises på TV.

Dronning Margrethe 2. og Prins Henrik

begreber

Enevælde

Enevælde eller absolutisme er et forfatningssystem med uindskrænket fyrstemat; dvs. at en enkelt person råder over hele magten. Styreformen var karakteristisk for Vesteuropa fra o. 1500- til o. 1800-tallet.

Enevælde som styreform blev indført af Frederik 3. i 1660, og dansk enevældes grundlov er Kongeloven af 14.11.1665, den eneste nedskrevne enevældige forfatning.

Parlamentarisme

Et regeringssystem, hvor regeringen aldrig må have et flertal imod sig i Folketinget.

Demokrati

Et politisk system, hvor flertallet af landets borgere gennem frie valg bestemmer, hvordan landet skal regeres og hvem, der skal danne regering.

Det enevældige monarki

Statsform, hvor magten udøves af én person, kongen.

Konstitutionelt monarki

Et monarki, hvor monarkens magtbeføjelser er nedfældet i en grundlov (konstitution), og hvor disse ofte er meget begrænsede.

Ombudsmandsinstitutionen

Indført ved grundlovsændringen i 1953. Folketingets Ombudsmand er en kontrolinstans i forhold til den statslige forvaltning, herunder også ministrene. Ombudsmanden skal være jurist af uddannelse og må ikke være medlem af Folketinget.

I 1996 vedtog Folketinget, at Ombudsmanden også skal have samme kontrol med den kommunale forvaltning som med den statslige.

litteratur

Huset Glücksborg i 150 år.
Bo Bramsen
Gyldendals Bogklub 1976

*Gyldendal og Politikens
Danmarkshistorie.* Bd. 10-14
Red. Olaf Olsen
København 1990

*De danske Kongers
Kronologiske Samling.
Christian 8.'s Palæ, Amalienborg.*
Vejledning
Jørgen Hein/Gerda Petri
København 1999

Lademanns Leksikon. Bd. 14
Red. Torben W. Langer
Lademanns Forlag 1985

Historisk Opslagsbog.
Tønnes Bekker-Nielsen m. fl.
Gads Forlag A/S 1994

Grundloven – kend din grundlov.
Forord af Bertel Haarder
Forlaget Prudentia 1993

Forsiden: Amalienborg Slot